

ROMÁN PODLE SKUTEČNÝCH UDÁLOSTÍ

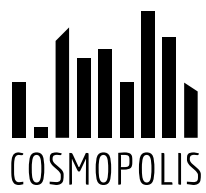
POSLEDNÍ VLAKE DO LONDÝNA

*„Naprosto fascinující
a strhující příběh o lásce,
ztrátě a hrdinství.“*

Kristin Hannahová,
autorka *Slavíka*

MEG WAITE
CLAYTONOVÁ

COSMOPOLIS

COSMOPOLIS

ROMÁN PODLE SKUTEČNÝCH UDÁLOSTÍ

POSLEDNÍ VLAK DO LONDÝNA

*„Naprosto fascinující
a strhující příběh o lásce,
ztrátě a hrdinství.“*

Kristin Hannahová,
autorka *Slavíka*

MEG WAITE
CLAYTONOVÁ

Přeložili Klára Šumová a Petr Kotouš

Copyright © 2019 by Meg Waite Clayton, LLC. All rights reserved.

Published by arrangement with Harper, an imprint of HarperCollins Publishers.

Czech edition © Grada Publishing, a. s., 2020

Translation © Klára Šumová, 2020

Translation © Petr Kotouš, 2020

Cover photos © khomich, Vladimir 991, fckncg / Depositphotos

Věnováno Nickovi a Michaelu Litfinovi (1945–2008),
který vyprávěl příběhy o dětských transportech
mému synovi a ten je pak doma vyprávěl mně,
a především Truus Wijsmuller-Meijerové (1896–1978)
a dětem, které zachránila.

*Pamatuji si to: stalo se to včera, nebo kdysi dávno. (...)
A pak se ten samý chlapec obrátil na mě. „Povězte mi,“ řekl,
„co jste učinil s mými roky, jak jste naložil se svým životem?“
(...) I jen jediná osoba, obdařená neochvějnou čestností
a odvahou, může rozhodnout, rozhodnout o životě či smrti.*

Elie Wiesel, projev pronesený u příležitosti převzetí
Nobelovy ceny míru v Oslu, 10. prosince 1986

POZNÁMKA AUTORKY

Poté, co Německo v březnu 1938 obsadilo do té doby nezávislé Rakousko a po protižidovském pogromu během Křišťálové noci v listopadu téhož roku, se v postižených oblastech zrodil plán, který si dal za cíl dopravit deset tisíc dětí do bezpečí ve Velké Británii. Třebaže je tento román fikcí, vychází z pravdivých informací o vídeňském transportu dětí vedeném Geertruidou Wijsmuller-Meijerovou z Amsterdamu, která začala zachraňovat malé skupinky dětí již v roce 1933. Děti jí neřekly jinak než Tante Truus.

Část první

ČASY PŘEDTÍM

Prosinec 1936

NA HRANICI

Obrovské vločky takřka zakrývaly výhled z okénka vlaku, jen stěží byly vidět obrysy zasněženého hradu na sněhem pokrytém kopci, který se jako duch vynořoval z vánice. Ozývalo se volání průvodčího: „Bad Bentheim, zastávka Bad Bentheim, Německo. Cestující pokračující v cestě do Nizozemska musí předložit doklady.“ Geertruida Wijsmullerová – Holanďanka s výraznou bradou, nosem i obočím, se širokými ústy a zelenošedýma očima – políbila nemluvně, které držela na klíně. Políbila ho ještě jednou a její rty chvíli setrvaly na jeho hladkém čele. Poté chlapečka podala jeho sestře a jejich třetímu sourozenci, chlapečkovi v batolecím věku, stáhla z hlavy čepičku. „Es ist in Ordnung. Es wird nicht lange dauern. Dein Gott wird dir dieses eine Mal vergeben,“ odpověděla Truus na námitky dětí v jejich jazyce. *To je v pořádku. Nebude to trvat dlouho. Tvůj Bůh ti to protentokrát odpustí.*

Když vlak s cuknutím zastavil, malý chlapec se vrhnul k oknu a zakřičel: „Mami!“

Truus mu zlehka uhladila vlásky a pak se spolu s ním přes okénko za-lepené sněhem zadívala ven. Venku na nástupišti stáli, vánici navzdory, v úhledných řadách Němci: zřízenec s vozíkem plným zavazadel, nahrbený muž s tabulí na hrudi i na zádech, nesoucí reklamu na krejčovský salon. Ano, byla tam i žena, kterou chlapec zahlédl – štíhlá žena ve tmavém kabátě a šátku, vyčkávající před stánkem s horkými párky. Třebaže stála zády k vlaku, chlapec na ni znovu zavolal: „Maaamiiii!“

Žena se otočila, nevzrušeně si ukousla mastné sousto z párku a hleděla na informační tabuli s přetáčecími lístky. Chlapec posmutněl. Samozřejmě že to nebyla jeho matka.

Truus si přitáhla dítě blíž k sobě a zašeptala mu: „No tak, no tak.“ Nechtěla mu dávat sliby, které se nedaly splnit.

Náhle se s rachotem a zasyčením otevřely dveře vagonu. Nacistický pohraničník pomáhal z nástupiště vystoupit jedné z cestujících, těhotné Němce, která rukou v rukavičce přijala jeho pomoc. Truus si na rukavičkách ze žluté kůže s vlnkovanými okraji a jemným černým štepováním rozeplula knoflíčky zhotovené z perel. Když si pak rukavičky stahovala, jejich kůže se na chvíli zadržela o rubínový prsten, spočívající mezi dalšími dvěma šperky. Rukama, na nichž se už začínaly objevovat první skvrny a vrásčitá kůže, setřela chlapci slzy z tváře.

Oslovila každé z dětí jménem a upravila jim vlasy i oblečení, postupovala však rychle a po očku sledovala krátící se zástup cestujících.

Když vystoupili i poslední cestující, řekla: „Tak dobrá,“ a otřela nemluvněti sliny z brady. „Běžte si umýt ruce, tak, jak jsme si to nacvičili.“

Nacistický pohraničník už šplhal vzhůru po schůdcích.

„Běžte, jděte rychle, s umýváním rukou ale nespěchejte,“ pronesla Truus klidně. Dívce pak řekla: „Zůstaň s bratry na toaletě, drahoušku.“

„Dokud si znovu nenatáhnete rukavice, Tante Truus,“ přikývla dívka.

Bylo důležité, aby Truus děti zdánlivě neskrývala, zároveň si však nepřála, aby byly během následujícího vyjednávání na dosah. *Naše zraky se upínají ne k viditelnému, nýbrž k neviditelnému*, pomyslela si a nevědomky si při tom přiblížila rubínový prsten ke rtům, jako by ho chtěla políbit.

Otevřela kabelku, která byla mnohem menší, než jakou by si vybrala, kdyby tušila, že se bude do Amsterdamu vracet se třemi dětmi. Chvíli se probírala jejím obsahem a zároveň si z ruky stáhla prsteny. Děti už byly v tu chvíli za ní a nemotorně škobrtaly uličkou.

Vzápětí se před ní zjevil pohraničník. Byl mladý, ne však tak mladý, aby nemohl být ženatý a mít vlastní děti.

„Víza? Máte víza pro opuštění Německa?“ obořil se na Truus, která byla v tu chvíli poslední dospělou osobou v celém vagonu.

Truus se dál probírala kabelkou, jako by v ní hledala požadované dokumenty. „S dětmi to bývá dost náročné, vidíte?“ odpověděla srdečně, zatímco v kabelce nahmátla jediný nizozemský pas, ten svůj. „Máte děti, důstojníku?“

Pohraničnickovi se ve tváři objevil neochotný náznak úsměvu. „Žena právě čeká naše první dítě, nejspíš na Štědrý den.“

„Tak to máte veliké štěstí!“ pokračovala Truus. Pohraničnick se otočil za zvukem vody dopadající do umyvadla a Truus se musela pousmát nad tím, jaké měla štěstí. Děti štěbetaly jako hejno pěnkav, a tak muže chvíli nechala, aby si to v duchu představil: zakrátko se mu narodí miminko, ne nepodobné malému Aleximu, z něhož vyroste chlapec, jako je Israel, anebo dívka, jako je milá, něžná Sára.

Truus se dotkla jiskřivého, teplého rubínu, který spočíval na kroužku jediného prstenu, který teď měla na ruce. „Jistě máte pro svou ženu něco výjimečného, co jí při té příležitosti věnujete.“

„Něco výjimečného?“ zopakoval Němec a znovu se k ní obrátil.

„Něco krásného, co by mohla nosit každý den a co by jí tu výjimečnou chvíli připomínalo.“ Stáhla si prsten a pokračovala: „Tohle dal můj otec mé matce v den, kdy jsem se narodila.“

Její bledé, klidné prsty mu podaly rubínový prsten spolu s jejím jediným pasem.

Skepticky pohlédl na prsten a pak si vzal jenom pas. Prolistoval ho a znovu stočil pohled k zadní části vagonu. „To jsou vaše děti?“

Děti Holanďanů mohly být zapsané v pasech svých rodičů, v jejím ale žádné nebyly.

Otočila rubín tak, aby se zablýskl ve světle, a pak řekla: „Děti jsou mnohem cennější než všechno ostatní.“

CHLAPEC A DÍVKA

Stephan vyrazil ze dveří, seběhl po zasněžených schodech a sprintem zamířil k Burgtheateru, až mu vak, přehozený přes rameno, pleskal o školní sako. U obchodu s psacími potřebami se zastavil: psací stroj tam pořád byl, vystavený ve výloze. Posunul si brýle na nose, bříšky prstů se opřel o sklo výlohy a předstíral, že na stroji píše.

Pak se dal znovu do běhu a se slovy „Pardon. Pardon! Pardon!“ a čepicí vraženou hluboko do čela, aby ho nikdo nepoznal, se propletl davy na tržišti Christkindlmarkt, kde se vznášela vůně svařeného vína a perníku. Jeho rodina patřila mezi slušné lidi: jejich bohatství pramenilo z vlastní čokoládovny, kterou vybudovali za vlastní peníze, a jejich účty v Rothschildově bance byly vždycky v plusu. Kdyby se k jeho otci doneslo, že na ulici srazil další starou paní, zůstal by ten psací stroj blíž světlý ověšenému stromku tady na Rathausplatzu než tomu, co bude stát v zimní zahradě jejich domu.

Zamával na starého pána, který vedl novinový stánek. „Dobré odpovědne, Herr Kline!“

„Kde máte svrchník, mladý pane Stephane?“ volal za ním stařík.

Stephan se přelétl pohledem – už zase zapomněl kabát ve škole –, běžel však dál a zpomalil až na Ringstraße, kde ulici zablokovala neplánovaná nacistická demonstrace. Zmizel v kiosku polepeném plakáty a s duněním seběhl po kovových schodech do tmy vídeňského podzemí, aby se vynořil na druhé straně ulice u Burgtheateru. Tam vpadl do dveří divadla a vřítíl se na schody vedoucí dolů. Bral je po dvou a seběhl po nich do holičství v suterénu budovy.

„Mladý pan Neuman, to je ale veliké překvapení!“ ozval se Herr Perger a povytáhl bílé obočí nad brýle stejně kulaté, jako měl Stephan, ty holičovy však nebyly zalepené sněhem. Muž se skláněl nad lopatkou,

na kterou nametal poslední zbytky ostříhaných vlasů z celého dne. „Už jsem...“

„Jen rychlé zastřižení. Je to už pár týdnů.“

Herr Perger se narovnal, vyhodil vlasy do koše na odpadky a smeták s lopatkou odložil vedle violoncella, opřeného o zeď. „Tak dobrá, vzpomínky se do staré myslí zřejmě nezapisují stejně ochotně jako do mladé,“ připustil srdečným tónem a kývl směrem k holičskému křeslu. „Anebo se do ní nezapisují stejně ochotně jako do myslí mladého muže s dostatkem peněz na útratu?“

Stephen odhodil svůj vak na podlahu tak rázně, že se z něj vysypalo několik stránek jeho nové hry, tady na tom ale nezáleželo, Herr Perger věděl, že píše hry. Rychle shodil sako, usadil se do křesla a sundal si brýle. Svět se mu rozmazal, takže cello se smetákem rázem připomínaly pár tančící valčík a odraz jeho tváře s vázankou v zrcadle tvář kohokoli jiného. Když přes něj Herr Perger přehodil pláštěnku, celý se zachvěl; Stephan stříhání vlasů nesnášel.

„Slyšel jsem, že by se měla začít zkoušet nová hra,“ ozval se. „Bude od Stefana Zweiga?“

„No jistě, ty jsi vlastně velký příznivec Herr Zweiga. Jak jsem jen mohl zapomenout?“ utahoval si Otto Perger ze Stephana, ale tak nějak laskavě. Herr Perger znal všechna tajemství, která dramatikové i zdejší divadelní hvězdy a divadlo samé měli. Stephanovi přátelé neměli tušení, odkud Stephan všechny ty historky z divadelního zákulisí bere, domnívali se, že se zná s někým významným.

„Matka Herr Zweiga žije dál tady ve Vídni,“ řekl Stephan.

„On sám však jen velmi zřídka upozorňuje na své návštěvy z Londýna. No... nejspíš tě zklamou, Stephane, ta nová hra bude od Franze Csokora, půjde o jeho *3. listopad 1918* o konci Rakouska-Uherska. Ale jestli se bude vůbec hrát, je ve hvězdách, protože i Herr Csokor musí bohužel žít se sbaleným kufrem. Jak mi ale bylo řečeno, nakonec by se dávat měla, jen se do propagačních materiálů dopíše upozornění, že autor neměl v úmyslu urazit žádný z národů někdejšího německého císařství. Udělají drobný ústupek tady, další zas tam, prostě cokoli, jen aby se přežilo.“

Stephanův otec by jistě namítl, že jsou v Rakousku, ne v Německu, a že u nich se nacistický puč podařilo potlačit už před lety, Stephana však politika nezajímala. Toho zajímalo jen to, kdo bude hrát hlavní roli.

„Nechceš zkusit hádat?“ navrhl Herr Perger, když si Stephana otočil i s křeslem směrem k sobě. „Jsi na to docela šikovný, co si tak vzpomínám.“

Stephan měl dál zavřené oči a mimoděk se znovu otrásl, vděčný za to, že mu na tváři nepřistály žádné ostříhané vlasy. „Werner Krauss?“ tipnul si.

„No výborně!“ pronesl Herr Perger překvapivě nadšeně.

Herr Perger otočil křeslo zpátky k zrcadlu a Stephan celý vyplašený spatřil – byť kvůli absenci brýlí poněkud rozmazaně –, že holič nechválil jeho odhad, nýbrž mluvil na dívku, která se jako surrealistická slunečnice pnula z mřížky topení ve zdi za Stephanovým odrazem. Než se nadál, stála přímo před ním, a tak matně zahlédl blondaté copy, rašící ňadra i brýle zalepené sněhem.

„Žofie-Helena, máma bude ty šaty drhnout celou noc,“ řekl Herr Perger.

„To nebyla férová otázka, dědečku Otto – v té hře jsou dvě hlavní mužské role,“ pronesla zvesela a její hlas zarezonoval ve Stefanově nitru jako první vysoké bé Schubertovy skladby *Ave Maria*, její hlas a lyrický zvuk jejího jména, Žofie-Helena, a blízkost jejích ňader.

„To je Bernoulliho lemniskáta,“ řekla a přejela si prstem po zlatém přívěsku, co měla na krku. „Její rovnice zní x na druhou plus y na druhou to celé na druhou se rovná dvěma a na druhou krát x na druhou minus y na druhou.“

„Já...“ zadrhnul Stephan a zrudl hanbou z toho, jak jí zíral na ňadra, a to i přesto, že si to dívka neuvědomila.

„Dal mi ji můj tatínek,“ pokračovala. „Taky měl rád matematiku.“

Herr Perger uvolnil pláštěnku, podal Stephanovi jeho brýle a mávnutím ruky a se slovy, že tentokrát je to zdarma, odmítl měděnou minci, kterou mu Stephan nabízel. Stephan zastrkal stránky scénáře zpátky do vaku, nechtěl, aby dívka hru viděla, aby viděla, že nějakou hru má, že si představuje, jak jednou napíše něco, co bude stát za přečtení. Vzápětí se však zmateně zarazil: *Podlaha byla úplně čistá!*

„Stephane, tohle je moje vnučka,“ představil ji Otto Perger. V ruce ještě

stále držel nůžky, smetáku a lopatky vedle violoncella se však ani nedotkl. „Žofie, Stephan se zajímá o divadlo přinejmenším stejně intenzivně jako ty, na rozdíl od tebe si však potrpí na upravený účes.“

„Moc mě těší, Stephane,“ pronesla. „Proč ses ale přišel nechat ostříhat, když jsi to nepotřeboval?“

„Žofie-Helena,“ napomenul ji Herr Perger.

„Špehovala jsem tě skrz mřížku. Nepotřeboval jsi ostříhat, a tak dědeček Otto stříhání jenom předstíral. Počkej, nic mi neříkej! Chci na to přijít sama.“ Rozhlédla se po místnosti, sklouzla pohledem na cello, věšák na kabáty, pak svého dědečka a nakonec, znovu, na Stephana. Její pohled spočinul na jeho vaku. „Jsi herec! A dědeček ví o tomhle divadle úplně všechno.“

Nato se opět ozval Otto Perger: „Myslím, že zjistíš, *Engelchen*, že Stephan je spisovatel. A abys věděla, tak ti největší spisovatelé dělají ty nejpodivnější věci, jen aby získali potřebnou zkušenost.“

Žofie-Helena pohlédla na Stephana s novým zájmem. „Vážně jsi spisovatel?“

„Já... dostanu k Vánocům psací stroj,“ odpověděl Stephan. „Tedy aspoň doufám.“

„A dělají nějaké speciální?“

„Speciální?“

„Není to zvláštní být levák?“

Stephan se zmateně zadíval na své ruce, ale to už dívka znovu otevřela mřížku, zpoza níž se vynořila, a po rukou a kolenou zalezla zpátky do zdi. Vzápětí znovu vystrčila hlavu. „No tak polez, Stephane, zkouška už skoro končí,“ řekla. „Snad ti nevadí, že si trochu umažeš rukáv, co máš už tak jako tak od inkoustu? Už kvůli té zkušenosti?“